

DRAGUTIN VINCEK
Varaždinska županija
dragutin.vincek@vzz.hr

Primljeno: 11. 08. 2015.
Prihvaćeno: 19. 02. 2016.

MILJENKO ERNOIĆ
Razvojna agencija sjever – DAN
miljenko.ernoic@dan.hr

ZNAČAJ LOKALNE PROIZVODNJE HRANE

Autori u radu opisuju pojam i značaj lokalne hrane sa naglaskom na područje Varaždinske županije. Pojam lokalne hrane se valorizira na nekoliko razina, od gospodarske do ekonomske, te također sa aspekta dostupnosti i zaštite krajobrazne i biološke raznolikosti. Isto tako predlažu se rješenja u svrhu podizanja proizvodnje i potrošnje lokalno proizvedene hrane.

UVOD

Društvo sve više gubi svijest o važnosti hrane u našem svakodnevnom životu i promatra je više kao robu kojom se trguje (Pešak Sunčana, 2014). Posljednjih godina sve više je naglašena ideja o potrebi razvoja domaćeg prehrambenog sektora odnosno lokalne proizvodnje hrane. Uz pojam lokalne hrane najviše se veže riječ „održivost“. Osim ovog pojma vrlo usko se lokalna hrana povezuje s pojmom „sigurnost“. Upravo su ovo ključni pojmovi zbog kojih moramo inzistirati na jačanju i promoviranju lokalne proizvodnje hrane. Ne postoji neka opće prihvaćena definicija za pojam lokalne hrane koja se često i naziva domaća hrana. U stvari radi se u užem smislu o hrani koja se proizvodi neposredno uz mjesta gdje se i prodaje uglavnom na izravan način od strane samih proizvođača bez posrednika u prodaji. U širem smislu lokalna hrana podrazumijeva proizvodnju hrane na lokalnom i regionalnom području za veću populaciju stanovništva koja se može i lokalno prerađivati.

LOKALNA HRANA – IDENTITET LJUDI I KRAJA

„Danas se 75% hrane proizvodi od 12 vrsta žitarica i 5 vrsta mesa. Standardizacija okusa hrane i izbor tek nekolicine biljaka za proizvodnju hrane čini ogromnu štetu biologiji i kulturnoj raznolikosti u svijetu“ (Paludosi, 2014).

Identitet proizvoda sa zemljopisnim područjem kao proizvoda čija svojstva variraju ovisno o mjestu podrijetla, predstavljaju jedinstvenu kombinaciju lokalnih prirodnih bogatstava (*klime, zemljišta, različitih životinjskih pasmina ili biljnih sorti, uporabu tradicionalne opreme za rad, itd.*) i kulturoloških aspekata (*tradicija, znanje i vještine koje se često prenose s koljena na koljeno*) na određenom teritoriju pa takav proizvod povezuje (spaja) ljude, mjesta i proizvode. Proizvođači i lokalno stanovništvo mogu imati koristi od posebnosti svojega okruženja i kulturnog nasljeđa na način koji neće ugroziti njihovu budućnost (Kordić i Jaguš, 2013). Na ovaj način moguće je poticati gospodarski razvoj i poboljšati kvalitetu života.

Neke zemlje kao opće pravilo navode da lokalni proizvod mora biti proizveden unutar radijusa od 40 do 50 km od mjesta gdje se prodaje (Europska Komisija 2013). Bilo kako bilo lokalnu hranu povezuje činjenica da se proizvodi na području koje nam je poznato, na kojem živimo, poznamo i susrećemo same proizvođače i da nam je dostupan uvid u samu proizvodnju. U prosjeku unutar EU oko 15% poljoprivrednih gospodarstava prodaje više od 50% svoje proizvodnje izravno potrošačima, pri čemu tu postoje znatne razlike među državama; od gotovo jedne četvrtine svih poljoprivrednih gospodarstava u Grčkoj do svega 0,1% u Španjolskoj. Aktivnostima usmjerenima na zadovoljavanje rastuće potražnje lokalnih proizvoda može se ojačati i razviti konkurentnost ruralnih područja. Sustav lokalnih prehrambenih proizvoda nije samo povoljna mogućnost za poljoprivredne proizvođače. On utječe i na aktivnosti koje slijede nakon primarne proizvodnje, kao što su prerada, distribucija i maloprodaja i tako ima multiplikacijski učinak na lokalnu zajednicu jer stvara mogućnost zapošljavanja. Pozitivni učinci proizvodnje/konzumiranja lokalne hrane (Hadžić, 2014) mogu se izmjeriti na više načina;

Socijalno (potrošač): pristup svježoj, cjenovno pristupačnoj i količinama dostatnoj hrani smanjuje socijalne razlike među ljudima i osigurava svima jednako pravo na elementarnu životnu potrebu – HRANU.

Socijalno (proizvođač): drugačiji izvor prihoda, što je često presudno u današnjem sustavu prodaje, veća kontrola vlastite gospodarske održivosti – žilavost, mogu dobiti više cijene, diversificiraju svoje vještine - stjecanje marketinškog i poslovnog znanja, umrežavanje i mogućnosti učenja s drugim poljoprivrednicima.

Okolišno: lokalno proizvedena hrana troši manje fosilne energije (zbog manjeg transporta, nema skladištenja, manje ambalaže), manja emisija CO₂, održava

krajobraznu i biološku raznolikost (stare sorte i pasmine) i zadržava stanovništvo u ruralnim krajevima, niža primjena agrokemijskih sredstava u proizvodnji.

Gospodarski: više novca troši se u lokalnom gospodarstvu koji duže lokalno kruži – „ne odlazi“ iz regije i ima visoki multiplikatorski efekt učinak na lokalnu ekonomiju, prilika za manje poljoprivrednike, potiče se lokalno zapošljavanje (u proizvodnji, preradi i plasmanu poljoprivrednih proizvoda), proširenje djelatnosti, razvoj turizma, poslovno umrežavanje, konkurentnost.

Diljem svijeta generacije ljudi stvarale su stoljećima svoj mjesni identitet, usavršavale su svoja znanja i vještine; čuvale od zaborava poznata jela ili prehrambene proizvode, štatile poseban krajobraz koji je ostao takav kakav jest upravo zahvaljujući uzajamnom djelovanju spomenutih prirodnih blagodati i organizaciji same proizvodnje. Danas je ta poveznica između proizvoda, mjesta i ljudi ne samo nasljeđe koje valja sačuvati već i vrijednost na tržištu s obzirom na to da su potrošači sve zaineresiraniji za kakvoću stvorenu iz zemljopisnog podrijetla, tradicije i tipičnosti. Potrošačima postaju sve više interesantna određena svojstva poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda koji oslikavaju kulturu, identitet i održivi način proizvodnje. Upravo takvi proizvodi istodobno doprinose očuvanju biološke raznolikosti, svjetske kulturne baštine društveno-kulturnom razvoju i smanjenju siromaštva u ruralnim prostorima.

Primjer jedne takve poveznice ljudi i kraja u Varaždinskoj županiji možemo pronaći u općini Vidovec poznatoj po proizvodnji *Varaždinskog zelja*, proizvoda zaštićenog oznakom izvornosti. Budući da je *Varaždinsko zelje* stoljećima jedna od temeljnih poluga gospodarskog razvoja ovog kraja, posve je razumljivo što su generacije Vidovčana u njemu pronalazile i još uvijek u njemu imaju siguran izvor prihoda za obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo (Vincek i sur., 2015). Od zelja se živjelo i ne treba se čuditi što su bez iznimke svi naraštaji Vidovčana uzgoju zelja poklanjali posebnu pozornost. O kakvom je odnosu riječ najbolje govori i to što, ne samo proizvođači, nego i ukupno stanovništvo vidovečkih naselja s ponosom za sebe kažu da su *Zeljari*.

HRANA I POLJOPRIVREDA VARAŽDINSKE ŽUPANIJE

Ako pojedini član kućanstva dnevno konzumira hrane u vrijednosti od oko 4 €, tada se u našoj županiji, dnevno „*pojede*“ hrane ukupne vrijednosti oko 736 tisuća € ili oko 5,4 milijuna kuna. Budući da je RH prehrambeno ovisna zemlja, najmanje 50% hrane je uvozno, što znači da oko 2,7 milijuna kn dnevno plaćamo proizvode koje možemo uglavnom (izuzev banana i kave) sami proizvesti. Zamislite da se dnevno proizvedu i lokalno kruže proizvodi u vrijednosti 2,7 milijuna kuna. Taj novac će se dalje lokalno trošiti odnosno investirati i stvarati daljnje vrijednosti koje će jačati lokalno gospodarstvo, stvarati nova radna mjesta i podizati standard gra-

đana. Na godišnjoj razini to je skoro jedna milijarda novih kuna na jednom malom području kao što je naša županija. A najzanimljivije je to da za to ne treba velikih ulaganja jer je osnovni resurs (poljoprivredno zemljište) za tu proizvodnju tu kraj nas. Od ukupne površine županije, u poljoprivredi se koristi 68.329 ha. Podaci o stanju okoliša ukazuju da je prostor Županije iznimno vrijedan, a okoliš općenito još uvijek relativno očuvan (Vincek i sur., 2015). Posjedovnu strukturu poljoprivrednog zemljišta karakterizira velik broj parcela što ujedno i predstavlja najveći problem pri određivanju neke dugoročnije i ozbiljnije projekcije razvoja poljoprivrede varaždinskog kraja. Dodatni problem predstavlja raspardeliranost posjeda. Tako ove dvije karakteristike (mali posjed i raspardeliranost) predstavljaju glavni ograničavajući čimbenik u stvaranju modernih obiteljskih gospodarstva odnosno mogućnost organskog rasta onih koji to žele, mogu i hoće (Vincek i Ernoić, 2014).

Unatoč povoljnim uvjetima za poljoprivrednu proizvodnju, obradive površine u Varaždinskoj županiji stalno se smanjuju (Vincek i Ernoić, 2009). Gubitak poljoprivrednog zemljišta uz njegovu istovremenu veliku usitnjenost, ostavio je veliki trag u padu konkurentnosti i visini poljoprivredne proizvodnje. Od ukupne površine poljoprivrednog zemljišta (68.329 ha) svega 29.401,21 ha, odnosno 43,03% površine nalazi se u sustavu ARKOD-a (*nacionalni sustav identifikacije zemljišnih parcela, odnosno evidencija uporabe poljoprivrednog zemljišta u Republici Hrvatskoj*). Oranice zauzimaju 23.829,88 ha (81,05%), voćnjaci 528,81 ha (1,80%), vinogradi 574,64 ha (1,95%), livade 3.946,11 ha (13,42%) dok preostale vrste poljoprivrednog zemljišta zauzimaju manje površine. Prosječna površina parcela iznosi 0,33 ha, dok prosječan broj katastarskih čestica po poljoprivrednom gospodarstvu iznosi 19,74 k.č. Poljoprivredna djelatnost obavlja se na ukupno 87.736 parcela. Najveći broj parcela zauzimaju oranice (61.132), livade (15.434), vinogradi (5.929) i voćne vrste (3.605). U prosjeku su žitarice zastupljene sa 9.000 ha, oko 10.000 je kukuruz, oko 3.000 ha uljarica, te negdje na oko 2.000 ha je krumpir i ostalo povrće. Najčešće u plodoredu su zastupljene slijedeće kulture: pšenica, ječam, kukuruz, tikve, krumpir i kupusnjače. Prosječni prinosi se kreću za kukuruz 8 tona, pšenica 6 t, ječam 4 t, repica 3,5 t, zelje 30-40 t, krumpir 40 t. U sklopu plasteničke (10 ha) proizvodnje osim povrća (salata, rajčica, krastavci, paprike, špinat i dr.), zastupljeno je i cvijeće (20 ha). Ukupan broj registriranih poljoprivrednih gospodarstava iznosi 8.372, od čega 7.709 čine obiteljska poljoprivredna gospodarstva.

QUO VADIS HRVATSKA POLJOPRIVREDO?

Godišnji gubitak od milijarde dolara koliko Hrvatsku trenutačno košta prehrambena ovisnost, igra ključnu ulogu u negativnom platnom saldu (Salaj i Vincek, 2013). Budući da se radi o sektoru u kome su naše komparativne prednosti daleko najveće a sekundarni učinci rasta (sigurnost, okoliš, infrastruktura) isto

tako važni kao i primarni, nema sumnje da težnja vlastitoj prehrambenoj opskrbljenosti mora biti prvi prioritet gospodarske politike. Do promjene može, doći jedino radikalnom promjenom dosadašnje agrarne politike i jasnim usmjerenjem na regeneraciju obiteljskih gospodarstava na selu po načelima koja su zemljama EU dozvolila da unutar svojih ekonomija postignu i održe taj cilj.

Uloga i opstanak malih gospodarstava ne ovisi prvenstveno o gospodarskom razvoju, već uglavnom o poljoprivrednoj politici, naslijeđenoj zemljišnoj strukturi, politici gospodarenja zemljom i kulturi pojedinog naroda (Bilić, 2014.). Mala gospodarstva mogu u Hrvatskoj preživjeti kao što preživljavaju drugdje, a mnoga od njih mogu, baš kao i posvuda u Europi, biti važan izvor rasta. Formula preživljavanja je jednostavna: za one koji nemaju ambicije da rastu treba smanjiti ovisnost o prihodima iz primarne proizvodnje i to kombinirati s drugim vrstima djelatnostima. Zato je važno pomoću ruralnog i regionalnog razvoja poboljšavati atraktivnost seoskog prostora i tako povećavati mogućnosti zapošljavanja. Onima koji žele i mogu rasti potrebno je u prvom redu osigurati zemlju. Politika koja se gubi u snovima skoka u velike proizvodne serije, a ne osigurava da seljaci željni rasta mogu i doći do zemlje, čini tešku grešku što je na žalost hrvatska stvarnost već dugo vremena. Nema jednog zarezua u europskoj regulativi koji bi sprječavao brzo aktiviranje zemljišta u državnom vlasništvu i brzu razradu provedbe svih onih mjera i politika koje su potrebne da se aktivira i zemljište u privatnom vlasništvu. To je jednostavni odgovor na enigm, zašto je hrvatska poljoprivreda u odnosu na europsku zapela. Zapela je jer ne dolazi do svog primarnog faktora proizvodnje, a politika, umjesto da joj olakša da ga dobije, kuka kako nema s kime raditi.

RJEŠENJA? POSTOJE LI?

Naravno da postoje, ona su tu oko nas, pogotovo iz zemalja u okruženju (sličnog povijesnog, kulturnog i gospodarskog razvoja). Jednostavno je potrebno „pokupiti“ tuđa iskustva, optimizirati model i napraviti svoj sustav proizvodnje hrane, ustvari za početak je potrebno se samo organizirati. Osim organizacije, istovremeno se može djelovati u nekoliko smjerova:

Kratkoročno;

- poticanje domaćeg putem marketinških komunikacija
- prikazivanje emisija na TV
- organizacija obilaska gospodarstava
- informiranje o uveznoj hrani
- postavljanje samouslužnih kućica

Dugoročna;

- izobrazba predškolske i školske djece
- potpore seljacima – kako bi snizili konačne cijene za potrošače

- udruživanje seljaka u zadruge i udruge
- javnim ustanovama omogućiti da iz sustava javne nabave isključe određene skupine

Upravo je ovo dugoročnije rješenje kroz Zakon o javnoj nabavi trajno rješenje u procesu proizvodnje lokalne hrane. U tom slučaju cijena više nije jedini kriterij već su to neke od slijedećih karakteristika: način proizvodnje; narudžba sezonskih proizvoda; načelo kratkih opskrbnih lanaca - razbijanje skupina (šansa za manje dobavljače – OPG); manja količina ambalaže; upotreba recikliranih materijala i drugo.

U svemu tome potrebno se je voditi mišlju o samodostatnost u proizvodnji hrane. Ona prije svega znači sigurnost, kako financijsku i ekonomsku, tako i prostornu i energetska za svaku demokratski organiziranu državu. Osim toga povećanje proizvodnje hrane osigurava i veće zapošljavanje lokalnog stanovništva, a time i održivost ukupnog ruralnog prostora kao i komunalnu uređenost. Ona posebno ima ulogu u očuvanju okoliša prije svega vode i tla te ukupne biološke i krajobrazne raznolikosti, predstavljajući riznicu gena neophodnih za opstanak života na zemlji.

ZAKLJUČAK

U vrijeme velikih gospodarskih kriza, ali i sve više zbog klimatskih i različitih okolišnih promjena, lokalna proizvodnja hrane sve više dolazi u prvi plan. Dok čekamo velike strane greenfield investicije, fondove Europske unije, povoljne klimatske prilike pa da negdje u svijetu nešto izvanredno urodi plodom i da takva jeftina hrana doputuje do nas ili općenito dok čekamo da netko drugi, izvana riješi naše probleme, možemo se okrenuti oko sebe i sami nešto dobrog učiniti za sebe i ljude oko nas. Možemo za početak proizvesti hranu za vlastite potrebe i potrebe cijele zajednice. Možda se čini banalno, ali napraviti ćemo višestruku korist. Prema pojedinim statistikama, dodana vrijednost u poljoprivrednoj proizvodnji je oko 50%, u odnosu na cijenu koju plate kupci. To je iz razloga jer na vrijednost proizvoda najviše utjecaja ima tlo, voda, klima, zrak i slično i ono što je najvažnije svi ti utjecaji su „besplatni“.

LITERATURA

1. S. BILIĆ (2014). Koliko smo ovisni, a kakve su proizvodne mogućnosti i što nam je za činiti. Prehrambena ovisnost RH, HAZU, Zavod za znanstveni rad, ppt (radni materijal).
2. EUROPSKA KOMISIJA (2013). Izvješće komisije Europskom parlamentu i Vijeću o opravdanosti uvođenja sustava označavanja za lokalnu poljoprivredu i izravnu prodaju.

3. R. HADŽIĆ (2014). Zašto lokalna hrana i kratki lanci opskrbe?, Agrokлуб.
4. V. KORDIĆ, J. JAGUŠT (2013). Povezivanje: ljudi, mjesta, proizvoda. Priručnik za promicanje kakvoće proizvoda sa zemljopisnim podrijetlom i održive zemljopisne oznake, FAO (prijevod).
5. SUNČANA PEŠAK (2014). Lokalnim uzgojem protiv uvezene hrane, Slobodna Dalmacija.
6. S. PALUDOSI (2014). Zaštita okoliša i proizvodnja hrane. Internacionalni forum, Italija.
7. D. VINCEK, B. SALAJ (2013). Hrvatska poljoprivreda pred vratima Unije, Hrvatska Revija, Matica Hrvatska, Zagreb.
8. D. VINCEK, M. ERNOIĆ (2009). Land Consolidation Model in the County of Varaždin, Agriculturae Conspectus Scientificus, vol. 74:1(1-6).
9. D. VINCEK, M. ERNOIĆ (2014). Poljoprivredno zemljište Varaždinske županije – teret ili resurs ?, HAZU, Zavod za znanstveni rad, 25:15-24.
10. D. VINCEK, IVANA DUKŠI, NATALIJA JEŽEK ZENKEL (2015). Stanje okoliša Varaždinske županije, Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu 6 (1) 129-140.
11. D. VINCEK, K. SKOČIBUŠIĆ, R. PEHARDA (2015). Varaždinsko povrće, Monografija, Varaždin.

SAŽETAK

ZNAČAJ LOKALNE PROIZVODNJE HRANE

Lokalna hrane često se naziva i domaća hrana. U stvari radi se u užem smislu o hrani koja se proizvodi neposredno uz mjesta gdje se i prodaje uglavnom na izravan način od strane samih proizvođača bez posrednika u prodaji. U širem smislu lokalna hrana podrazumijeva proizvodnju hrane na lokalnom i regionalnom području za veću populaciju stanovništva koja se može i lokalno prerađivati, pa na taj način ima i multiplikacijski učinak na lokalnu zajednicu jer stvara mogućnost zapošljavanja. Na području Varaždinske županije dnevno se konzumira hrane u vrijednosti od oko 736 tisuća € ili oko 5,4 milijuna kuna. Budući da je RH prehrambeno ovisna zemlja, najmanje 50% hrane je uvozno, što znači da oko 2,7 milijuna kn dnevno plaćamo proizvode koje možemo uglavnom sami proizvesti. Na godišnjoj razini to je skoro jedna milijarda novih kuna na jednom malom području kao što je županija. Najzanimljivije je što nam za lokalnu proizvodnju hrane ne treba velikih ulaganja jer je osnovni resurs (poljoprivredno zemljište) kraj nas. Prema pojedinim statistikama, dodana vrijednost u poljoprivrednoj proizvodnji je oko 50%, u odnosu na cijenu koju plate kupci. To je iz

razloga jer na vrijednost proizvoda najviše utjecaja ima tlo, voda, klima, zrak i slično i ono što je najvažnije svi ti utjecaji su besplatni.

Ključne riječi: lokalna proizvodnja hrane; Varaždinska županija.

SUMMARY

THE IMPORTANCE OF LOCAL FOOD PRODUCTION

Local food is often referred to as home food. In fact, in the strict sense, it is about the food that is produced right next to the point of sale, mainly in a direct way by the producers themselves without a mediator in sales. In a broader sense, local food means a food production at the local and regional area for a larger population of people, which can be locally processed, and thus has a multiplier effect on the local community because it creates employment opportunities. In Varazdin County daily consumed food is valued at around € 736,000 or about 5.4 million kuna. Since the Croatian are food dependent country, at least 50% of food is imported, which means that around 2.7 million kuna per day was pay for the products that can generally be produced by themselves. On a yearly basis it is nearly one billion of the new kuna on the small area such as a county. The most interesting fact is that we do not need large investments for local food production because we have the resource base (agriculture land) right near us. According to some statistics, the added value of agricultural production is about 50%, compared to the price payed by customers. It is due to the impact of soil, water, climate, air, etc., increased the value of product and most importantly all these influences are free.

Key Words: local food production; Varaždin County.